

Pravična novčana naknada u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe - aktualna pitanja u sudskoj praksi

Bukovac Puvača, Maja

Source / Izvornik: **Hrvatski časopis za OSIGURANJE, 2022, 11 - 29**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:628655>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-07**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Pregledni znanstveni članak

■ Pravična novčana naknada u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe - aktualna pitanja u sudskoj praksi

Maja Bukovac Puvača¹

Sažetak: U radu se obrađuje pravo na pravičnu novčanu naknadu za slučaj smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe kao poseban oblik popravljanja neimovinske štete u našem pravu. Prvo se daje sažeti pregled kako se tumačenjima kroz sudsku praksu to pravo razvijalo. Priznavano je u sudskoj praksi još prije donošenja bivšeg Zakona o obveznim odnosima (ZOO/78). U vrijeme važenja ZOO/78 krug posrednih oštećenika iz čl. 201. u sudskoj praksi nije tumačen taksativno, već se širio, a Zakonom o obveznim odnosima iz 2005. godine i formalno je, u skladu s tim tendencijama proširen. Kritički se analizira trenutno normativno uređenje i daje prikaz pitanja koja se u recentnoj sudskoj praksi i dalje javljaju kao sporna. Ističe se i da se krug posrednih oštećenika i kroz neke druge propise proširio, iako se još uvijek u (objavljenoj) sudskoj praksi takvi slučajevi ne nalaze. Predlažu se izmjene čl. 1101. ZOO/05 kojima bi se neka od spornih pitanja normirala u skladu sa u sudskoj praksi zauzetim shvaćanjima.

Ključne riječi: pravična novčana naknada, posredni oštećenik, trajnija zajednica života, osobito težak invaliditet, duševne boli

UVOD

Osim neposrednim oštećenicima, čija su imovinska i neimovinska dobra bila neposrednim objektima štetnih radnji, većina pravnih sustava priznaje pravo na popravljanje određenih šteta i posrednim oštećenicima, subjektima čija je šteta posljedica štete koju su pretrpjeli neposredni oštećenici. U našem se pravu posrednim oštećenicima, osim prava na popravljanje određenih imovinskih šteta priznaje i pravo na popravljanje neimovinske štete prouzročene smrću ili osobito teškim invaliditetom bliske im osobe.

¹ prof. dr. sc. Maja Bukovac Puvača, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, bukovac@pravri.hr

Nesporno je da određeni krug osoba povodom smrti ili teških tjelesnih ozljeda nekog drugog, njima bliskog subjekta osjeća duševnu bol. Intenzitet i trajanje te boli ne ovisi o formalnoj bliskosti preminule ili ozlijeđene osobe i posrednog oštećenika, već o njihovoj stvarnoj bliskosti odnosno emocionalnoj povezanosti. Međutim, pri definiranju kruga osoba koje bi u takvim situacijama trebale imati pravo na naknadu, treba voditi računa i o određenim formalnim kriterijima, jer naknađivanje štete svima koje smrt ili teški invaliditet neposrednog oštećenika emocionalno pogodi prelazi granice mogućeg. S druge pak strane, treba se izbjeći i pretjerani formalizam. Iako je u našem pravu već više od pet desetljeća priznato pravo na naknadu ovog posebnog oblika neimovinske štete, iz pregleda recentnih sudskih odluka jasno proizlazi zaključak da se upravo o pitanju primjene tih kriterija, odnosno tumačenju pretpostavki pod kojima pojedini posredni oštećenici ostvaruju pravo na naknadu i dalje najviše spori, odnosno pitanje statusa posrednog oštećenika i dalje izaziva prijepore.

1. PREGLED RAZVOJA PRIZNAVANJA PRAVA NA PRAVIČNU NOVČANU NAKNADU POSREDNIM OŠTEĆENICIMA U NAŠEM PRAVU

1.1 Sudska praksa prije donošenja ZOO/78

Kraći period nakon Drugog svjetskog rata u našem se pravu nije priznavalo pravo na novčanu naknadu za neimovinsku štetu općenito, pa posljedično tomu ni onu zbog smrti bliske osobe.² Predstavnicima građanskih odjela republičkih vrhovnih sudova i Vrhovnog suda Jugoslavije 1968. godine zaključili su: "*Naknada neimovinske štete za slučaj smrti nastradalog bliskog srodnika dosuđuje se užoj obitelji. Užu obitelj sačinjavaju: bračni drug, roditelji i djeca nastradale osobe. Naknada se može dosuditi i njezinoj braći i sestrama kao i izvanbračnom drugu, ako je između njih i nastradale osobe postojala trajna zajednica života. Ova se naknada dosuđuje samo pod uvjetom da navedene osobe stvarno trpe intenzivne i trajne duševne boli.*"³ Sudska je praksa uglavnom slijedila ovaj pravni zaključak bez širenja u njemu navedenog kruga osoba kojima se priznaje pravo na novčanu naknadu (npr. odbijeni su zahtjevi bake iza smrti unuka,⁴ snahe iza smrti svekra,⁵ unuka iza smrti bake⁶), ali u nekim se iznimnim situacijama pravo na naknadu priznalo i osobama čije je odnose s preminulim sud u konkretnim slučajevima ocijenio usporedivima s onima koji su pretpostavka za priznavanje prava na naknadu.⁷ O priznavanju prava na naknadu maloljetnoj djeci zauzet

2 Ovo je shvaćanje postupno napušteno, a posebno je na to imao utjecaj sadržaj prvog nacrtu Zakona o naknadi štete iz 1951. godine, kao i kasniji nacrti toga Zakona iz 1960. i 1961. godine. Više vidi kod: Kaladić, 2002:36.

3 Pravni zaključak utvrđen na Savjetovanju predstavnika građanskih odjela republičkih vrhovnih sudova i sudaca građanskog odjela bivšeg Vrhovnog suda Jugoslavije održanom 18. i 19. lipnja 1968. godine, cit. prema Kaladić, 2002:37.

4 "Baka ne može tražiti naknadu za pretrpljene bolove zbog smrti unuka, iako je s njime živjela u zajedničkom domaćinstvu, kada mu ona nije zamjenjivala roditelje koji su bili živi i živjeli s djetetom i bakom u istom domaćinstvu." VSH, Gž-1889/76 od 29.IX.1976., PSP, PNZ 10, pod br. 93.

5 "Snaha nema pravo na naknadu za duševne boli koje trpi zbog smrti svekra." VSH, Gž-4957/76 od 22.XII.1977., PSP, PNZ 13, pod br.77.

6 "Unuk ne spada u krug osoba koje imaju pravo na satisfakciju za pretrpljene duševne boli iza smrti bake." VSH, Gž-1790/78 od 27.III.1979., PSP, PNZ 15, pod br.110.

7 "Iako se satisfakcija za duševne bolove zbog gubitka roditelja, odnosno hranitelja dosuđuje samo određenim krvnim srođnicima, ipak bi takovu satisfakciju, sasvim iznimno, mogao dobiti i onaj koji je dugo godina živio s nastradalim ako se veza između tih dviju osoba može izjednačiti s odnosom između roditelja i djece." Okružni sud Varaždin, Gž-207/75 od 24.III.1975., PSP, PNZ 10, pod br. 92.

je slijedeći stav: "U slučaju smrti jednog ili oba roditelja, maloljetnom djetetu pripada naknada neimovinske štete za duševne bolove, pri čemu je uzrast djeteta za samo pravo na naknadu neodlučan. Prilikom određivanja visine naknade neimovinske štete uzimaju se u obzir i duševni bolovi koje će dijete trpjeti u toku razvoja. Naknada za taj vid štete pripada i djetetu rođenom poslije smrti roditelja."⁸

1.2 Primjena čl. 201. ZOO/78 u sudskoj praksi

Odredbama čl. 201. st. 1., 2. i 4. ZOO/78 priznao je pravo na novčanu naknadu za neimovinsku štetu zbog smrti bliske osobe, ozakonivši pravna shvaćanja zauzeta u sudskoj praksi. Pravo na naknadu, bez ispunjenja dodatnih pretpostavki priznao je samo članovima najuže obitelji (bračni drug, djeca⁹ i roditelji), a braći, sestrama i izvanbračnom drugu, ako je između njih i umrlog postojala trajnija zajednica života.¹⁰ Pravo na naknadu za slučaj naročito teškog invaliditeta bliske im osobe imali su samo članovi najuže obitelji,¹¹ bez dodatnih pretpostavki, a izvanbračni drug ako je između njega i povrijeđenog postojala trajnija zajednica života (čl. 201. st. 4. ZOO/78).

Iako je trajnija zajednica života bila dodatna pretpostavka za stjecanje prava na naknadu braće, sestara i izvanbračnog druga, ZOO/78 nije definirao taj pojam, već je tu zadaću prepustio sudskoj praksi. Kada se radilo o zajednici života braće i sestara, sudovi su taj pojam tumačili i izvan doslovnog značenja zajedničkog življenja, tj. življenja u istom stambenom prostoru,¹² ali često posjećivanje i pomaganje, nije bilo dovoljno za postojanje trajnije zajednice života brata i sestre.¹³ Ako zbog smrti oštećenika zajednica života nije trajala duže vrijeme,

⁸ "Pastorka ima pravo na naknadu za duševne bolove koje je pretrpjela zbog smrti očuha s kojim je zajedno živjela i bila s njim povezana kao da je njegovo dijete." VSH, Gž-4285/76 od 2.XII.1977., PSP, PNZ 13., pod 78.

⁹ Načelni stav VII Zajedničke sjednice u Saveznom sudu održane 15.XII.1977. u Beogradu, PSP, PNZ 12, 1978., pod br. 97. Opširnije o pravičnoj novčanoj naknadi maloljetnoj djeci zbog smrti roditelja vidi: Kaladić, 2003:14-17.

¹⁰ "Pravična novčana naknada za duševne bolove djeteta zbog smrti roditelja predstavlja naknadu kako za bol izazvanu samim saznanjem za smrt, tako i za sve kasnije bolove koje dijete trpi zbog gubitka roditelja-ljubavi, njege i pažnje koju bi mu roditelj pružao, pa pripada djetetu koje zbog uzrasta nije moglo osjetiti bol zbog same smrti roditelja, jer je u pitanju naknada za jedinstveni oblik nematerijalne štete." Zaključak broj 9, III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30. ožujka 1987., cit. uz Orijentacijske kriterije, Sudska praksa 2003., str. 28.

¹¹ Čl. 201., ZOO/78: "(1) U slučaju smrti neke osobe sud može dosuditi članovima njezine uže porodice (bračni drug, djeca i roditelji) pravičnu novčanu naknadu za njihove duševne bolove. (2) Takva se naknada može dosuditi i braći i sestrama ako je između njih i umrlog postojala trajnija zajednica života. (4) Naknada iz st. 1. i 3. ovog člana može se dosuditi i vanbračnom drugu ako je između njega i umrlog odnosno povrijeđenog postojala trajnija zajednica života."

¹² Čl. 201. st. 3. ZOO/78: "(3) U slučaju naročito teškog invaliditeta neke osobe sud može dosuditi njezinu bračnom drugu, djeci i roditeljima pravičnu novčanu naknadu za njihove duševne bolove."

¹³ "... okolnost da je M. posljednje tri godine života bio smješten u takvoj ustanovi sama za sebe još ne govori u prilog zaključku da je između njega i tužitelja odnosno njegova brata i sestara prekinuta trajnija zajednica života, jer se takva zajednica mogla održavati čestim posjećivanjem, pomoći M. kupnjom potrebnih stvari i općenito brigom za njega sve iako je bio zadnje 3 godine smješten u specijalnu ustanovu u kojoj kao takvoj nije morao trajno ostat, pogotovo ako je taj smještaj imao i određenu rehabilitacijsku svrhu i davao izvjesne nade za njegov povratak u obiteljsku sredinu." VSH, Rev 1680/81 od 20.I.1982., PSP, PNZ 21, pod br. 96.; "Izuzetno naknada se može dosuditi i bratu odnosno sestri ako je između njih i umrlog postojala trajnija zajednica života (zajedničko domaćinstvo) a takva zajednica može pod određenim uvjetima postojati i ako su svaki od njih imali svoj stan." VSH, Rev 333/80 od 26.III.1980., PSP, PNZ 17, pod br. 82.; "...kako su sestre tijekom dugog niza godina bile upućene jedna na drugu, provodeći zajedno veći dio dana, međusobno se pomažući materijalno tako i na druge načine, to je i emotivna veza među njima bila duboka, pa šok izazvan smrću tako bliske i drage osobe, a zatim bol koja se razvila opravdava dosuđenje pravične naknade za duševne bolove temeljem odredbe čl. 201. st. 2. ZOO, jer življenje tužiteljice i njene pokojne sestre ima zaista obilježja jedne trajnije zajednice, budući da okolnost što su imale svaka svoj stan u konkretnom slučaju nije bila odlučna kako je ispravno zaključio prvostupanjski sud." VSRH, Rev 2818/1995-2, od 29. rujna 1998., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.

¹³ "Sudovi su pravilno ocijenili, da iz utvrđenih činjenica, da su pokojni V.H. i 2/tužiteljica stanovali blizu i često se posjećivali i pomagali, te da je pokojni brat znao koji put i prespavati kod nje, ne proizlazi da bi između 2/tužiteljice i umrlog postojala trajnija zajednica života..." VSRH, Rev-3320/1999-2, od 13. prosinca 2001., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.

pravo na naknadu priznavano je i kada je bilo izvjesno da bi ta zajednica trajala i u budućnosti.¹⁴

Kada je u pitanju bio izvanbračni drug, sudska je praksa zauzela stajalište da je pretpostavka za naknadu neimovinske štete za duševne boli zbog smrti izvanbračnog druga "postojanje trajnije ekonomske zajednice sa zajedničkim življenjem".¹⁵ "Što se smatra trajnijom zajednicom, sud će morati odlučivati od slučaja do slučaja, imajući na umu da bi to trebala biti takva životna zajednica u kojoj postoji trajnija emocionalna, seksualna i ekonomska, odnosno egzistencijalna povezanost partnera."¹⁶

U sudskoj je praksi bila prisutna sklonost širenju kruga ovlaštenika prava na naknadu iz čl. 201. ZOO/78, pa je pravo na naknadu priznato npr. pastorku zbog smrti očuha,¹⁷ maćehi zbog smrti pastorka,¹⁸ a ustalilo se i mišljenje kako unuci imaju pravo na naknadu u slučaju smrti djedova i baka i obrnuto, ako je njihov odnos bio poput odnosa djece i roditelja.¹⁹ U literaturi je bila izražena i kritika takvog pristupa i primjene analogije, uz isticanje da ZOO/78 nije priznao pravo na naknadu zbog brige, već zbog statusa člana uže obitelji, te je isticana potreba izmjena ZOO/78 u cilju proširenja kruga osoba kojima se pravo na naknadu priznaje (Kaladić, 2002:40). Drugi autori, međutim, nisu smatrali spornim to što sudovi krug osoba s pravom na naknadu ne drže taksativno određenim, te su izjednačavanje prava maćehe i očuha u odnosu na pastorčad i obrnuto, s pravima roditelja i djece držali ispravnim (Gorenc, 1998:292). Zakonodavcu su se upućivali i prigovori zbog toga što nije ostavio mogućnost priznavanja prava na

hr; Vidi i: VSRH, Rev 728/1993-2, od 6. travnja 1994., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.

- 14 "trajnja zajednica života kao pretpostavka za dosuđenje pravične novčane naknade braći i sestrama u smislu potonje odredbe postoji ne samo kada je njihova zajednica života s umrlim duže trajala do trenutka njegove smrti, već i u slučaju kada je izvjesno da bi ta zajednica života duže trajala i u budućnosti, a o takvom slučaju je nedvojbeno riječ kada se radi o zajednici života djece predškolske dobi. Istina je da, s obzirom na životnu dob malodobnih tužiteljica, iste u trenutku nastanka štetnog događaja nisu bile u mogućnosti spoznati tragičnu zbilju gubitka bliske im osobe, pa zbog toga u to vrijeme nisu trpjele duševne bolove. Međutim, nedvojbeno je da su se duševni bolovi kod malodobnih tužiteljica pojavili naknadno nakon neumitnog saznanja da su izgubile mlt. brata, s kojim bi zajedno odrastale i proživljavale djetinjstvo, pa je zbog tih budućih bolova opravdano priznati im pravo na pravičnu novčanu naknadu." VSRH, Rev-108/01-2, od 29. listopada 2003., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.
- 15 VSH, Gž-92/83 od 17.VIII.1983., PSP, PNZ 24, pod br. 97.
- 16 VS, Gž-92/83 od 17.III.1984., PSP, PNZ 24, pod br. 92.
- 17 "Pastorak ima pravo na naknadu za duševne bolove koje je pretrpio zbog smrti očuha kad su zajedno živjeli i bili emocionalno povezani kao da se radi o odnosu roditelja i djeteta." VSH, Rev-122/82 od 21.VII.1982., PSP, PNZ 22, pod br. 55. "...u postupku je utvrđeno da je mlđb. D. N. od svoje druge godine po rođenju živio sa očuhom, a tužiteljem D. M., koji mu je u svemu zamjenjivao oca. Slijedom toga pravilno je primijenjeno i materijalno pravo iz čl. 201. ZOO, kada je i očuhu priznato pravo na naknadu nematerijalne štete s osnove duševnih boli zbog smrti malodobnog D...." VSRH, Rev 1006/03-2, od 13. siječnja 2004., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.
- 18 "Na utvrđeno činjenično stanje da je tužiteljica maćeha poginuloga, da ga je odgajala od njegove šeste godine života pa do završetka školovanja, i to tako kao da joj je rođeno dijete, pravilno su sudovi zaključili da se taj odnos može izjednačiti s odnosom roditelja i djece i pravilno su odlučili (primijenili materijalno pravo) kad su joj, u smislu odredbe iz čl. 201. st. 1. Zakona o obveznim odnosima, dosudili pravičnu naknadu za duševne boli koje je pretrpjela zbog smrti svoga pastorka." VSH, Rev 259/87 od 20. svibnja 1987., cit. prema Slakoper, 2005:883-884.
- 19 "Unuk ima pravo na pravičnu novčanu naknadu zbog bakine smrti ako je živio odvojeno od roditelja, a baka mu je zamjenjivala roditelje u svakom smislu." Os Zagreb, Gž-3564/84 od 8.5.1984. Izv., cit. prema Gorenc, 1998:292.

"Po stajalištu ovog Vrhovnog suda unuci bi pripadalo pravo na naknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih boli uslijed smrti bake, u slučaju da joj je baka zamjenjivala roditelje u pogledu uzdržavanja, čuvanja, odgoja i školovanja, zbog čega se taj odnos može izjednačiti s odnosom roditelja i djece, što je tužiteljica u tužbi te saslušana kao stranka i tvrdila." VSRH, Rev 438/04-2, od 15. prosinca 2004., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.

"Iako u zakonskoj odredbi nije posebno spomenuto pravo unuka na naknadu tog oblika štete, u slučaju smrti njegovog djeda i bake, pravo na takvu naknadu mogao bi ostvariti i unuk IV-tužitelj S. S., ali samo u slučaju ukoliko bi se odnos između njega i pokojnog djeda mogao prisposodobiti onom između roditelja i djeteta, kao što je slučaj kada unuk živi odvojeno od roditelja s djedom koji je zamjenjivao oca, odnosno roditelja u pogledu čuvanja, odgoja, školovanja, uzdržavanja i slično." VSRH, Rev 535/04-2, od 27. srpnja 2005., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>.

naknadu i osobama izvan toga kruga koja je zbog faktičnog bliskog odnosa u trajnijoj zajednici života s umrlim pretrpjela stvarne duševne bolove (npr. snaha, zet), te što nije odredio potrebu da se kod dosuđivanja naknade djeci u obzir uzme njihova dob (Vizner, 1978:924).

1.3 Posredni oštećenici prema čl. 1001. ZOO/05

Zakon o obveznim odnosima iz 2005.,²⁰ u čl. 1001.²¹ je ozakonio dio tendencija koje je sudska praksa iskazala primjenjujući čl. 201. ZOO/78. Izjednačio je krug posrednih ovlaštenika u slučaju smrti i u slučaju osobito teškog invaliditeta bliske osobe (braća i sestre su do tada imala pravo na naknadu samo za slučaj smrti, ne i osobito teškog invaliditeta neposrednog oštećenika). Krug osoba koje imaju pravo na pravičnu novčanu naknadu u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe proširen je za djedove i bake i unučad u slučaju postojanja trajnije zajednice života s umrlim, odnosno ozlijeđenim (čl. 1101. st. 2. ZOO/05). Proširenje nije obuhvatilo samo one djedove, bake i unučad koji su, prema dosadašnjoj sudskoj praksi u izuzetnim slučajevima mogli dobiti naknadu, jer više nije potrebno da su bili u odnosu koji se može izjednačiti s odnosom roditelj-dijete, već je dovoljno da je među njima postojala trajnija zajednica života. Zato to nije bilo samo ozakonjenje tendencija sudske prakse, već i značajan iskorak zakonodavca u smjeru širenja kruga osoba s pravom na pravičnu novčanu naknadu. Trajnija životna zajednica dodatna je pretpostavka za priznavanje prava na naknadu ne samo bakama, djedovima i unučadi, već i braći i sestrama, te izvanbračnom drugu.

Ovakvo rješenje, u odnosu na izvanbračnog druga, zaslužuje da mu se upute određene kritike. U vrijeme donošenja ZOO/05 u hrvatskom je pravu već duže vrijeme postojala definicija izvanbračnog druga i svaka je od njih uključivala (i dalje uključuje)²² duže trajanje životne zajednice, koje, uz ispunjenje svih drugih pretpostavki, određenoj osobi daje status izvanbračnog druga. Možemo osnovano pretpostavljati da osoba čija zajednica s neposrednim oštećenikom ispunjava sve pretpostavke da bi prema obiteljskom pravu bila priznata kao izvanbračna, neće imati posebnih teškoća u ostvarivanju prava na pravičnu novčanu naknadu. Međutim, svakako smatramo potrebnim naglasiti da je to osoba koja se po svom statusu (posrednog oštećenika) treba izjednačiti sa bračnim drugom, odnosno trebala bi biti obuhvaćena pojmom uže obitelji iz čl. 1101. st. 1. ZOO/05. Zašto ju je naš zakonodavac 2005. godine ostavio u kategoriji posrednih oštećenika koji nisu uža obitelj, zaista je nejasno. U svakom slučaju, u tom se statusu izvanbračnog druga od daleke 1968. godine (kada

20 Narodne novine, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21 (dalje: ZOO/05).

21 Članak 1101. ZOO/05: "(1) U slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete imaju članovi njezine uže obitelji (bračni drug, djeca i roditelji).

(2) Takva se naknada može dosuditi i braći i sestrama, djedovima i bakama, unučadi te izvanbračnom drugu, ako je između njih i umrlog, odnosno ozlijeđenog postojala trajnija zajednica života.

(3) Pravo na pravičnu novčanu naknadu imaju i roditelji u slučaju gubitka začeto, a nerođenog djeteta."

22 U hrvatskom se obiteljskom pravu već desetljećima spominju izvanbračne zajednice. Trenutno važeća definicija, iz čl. 11., st. 1. Obiteljskog zakona iz 2015. (NN glasi: „Određbe ovoga Zakona o učincima izvanbračne zajednice primjenjuju se na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka“. Ona je rezultat dugotrajnog normativnog procesa od Zakona o braku i porodičnim odnosima iz 1978. godine, preko različitih Obiteljskih zakona.

se izvanbračni drug sukladno mišljenju tadašnjih vrhovnih sudova spominje kao posredni oštećenik) pa do danas, prema normativnom uređenju ZOO/05, nije ništa promijenilo.

Malo je vjerojatno da bi sudska praksa krenula putem priznavanja statusa izvanbračnog druga kao posrednog oštećenika osobi koja ne ispunjava sve pretpostavke iz obiteljskog zakonodavstva,²³ odnosno da bi pravo na naknadu priznala i samo na temelju trajnije zajednice života s umrlom ili teško ozlijeđenom osobom. Ovdje mislimo na situacije u kojima bi se npr. radilo o takvoj zajednici života osoba koje su u braku s nekom drugom osobom, bez obzira koliko dugo trajala njihova životna zajednica i koliko jake duševne boli bile takvog „posrednog oštećenika“.²⁴ Budući da i relativno kratka životna zajednica u kojoj je rođeno zajedničko dijete, prema obiteljskom zakonodavstvu daje oštećeniku status izvanbračnog druga, ova dodatna pretpostavka iz čl. 1101. st. 2. ZOO/05 trebala bi, smatramo, biti u takvom slučaju zanemarena.

U međuvremenu su i osobama u istospolnim zajednicama priznata određena prava koja naš pravni poredak priznaje osobama temeljem njihovog statusa bračnog ili izvanbračnog druga.²⁵ Od 2014. godine je na snazi Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola²⁶ kojim su obuhvaćene dvije kategorije životnih zajednica osoba istog spola: životna partnerstva²⁷ i neformalna životna partnerstva.²⁸ Životni partneri, ukoliko njihova zajednica života udovoljava tim zakonom propisanim pretpostavkama imaju status posrednih oštećenika. To je izričito propisano u čl. 58. st. 1. ZŽP: „Životni partneri, djeca životnih partnera i djeca u partnerskoj skrbi životnih partnera smatraju se članovima uže obitelji u smislu odredaba zakona kojim su uređeni obvezni odnosi te imaju pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe.“ Za neformalna životna partnerstva ne nalazimo izričite odredbe u tom smislu, ali smatramo da bi, budući da su njihovi učinci u različitim pravnim područjima²⁹ izjednačeni s učincima izvanbračnih zajednica, i za neformalne životne partnere kao posredne oštećenike trebalo vrijediti sve što vrijedi za izvanbračne drugove.

U normativnom je smislu, u odnosu na ZOO/78, st. 3. čl. 1101. ZOO/05 bila novost. Tom je odredbom izričito priznato pravo na pravičnu novčanu naknadu

23 Vidi *infra*: VSRH, Rev 2012/2016-2 od 12. svibnja 2021.

24 Kada bi se polazilo od posrednog oštećenika i kvalitete njegova odnosa s umrlim, odnosno same štete (duševnih boli koje on trpi), bilo bi argumenata i za ovakvo tumačenje, a posebno kada bi se na te osobe primijenilo pravilo o odnosu koji se može izjednačiti s odnosom osoba koje imaju pravo na naknadu. Odnos osoba koje dugo vremena žive u životnoj zajednici, mogao bi se uz sličnu argumentaciju izjednačiti s odnosom bračnih drugova, bez obzira udovoljava li takva zajednica svim kriterijima za formalno priznavanje izvanbračne zajednice.

25 Prvo takvo izričito izjednačavanje na normativnoj razini bilo je Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN 80/08., 27/11.), čijim su čl. 5. st. 6. kao posredne žrtve (kojima priznaje pravo na naknadu zbog gubitka zakonskog uzdržavanja) obuhvaćeni bračni drug, izvanbračni drug, dijete, roditelj, posvojenik, posvojitelj, maćeha, očuh, pastorač neposredne žrtve i osoba s kojom je neposredna žrtva živjela u istospolnoj zajednici.

26 Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN, br. 92/14 i 98/19 (dalje: ZŽP).

27 Čl. 2. ZŽP definira životno partnerstvo kao zajednicu obiteljskog života dviju osoba istog spola sklopljenu pred nadležnim tijelom.

28 Prema čl. 3. st. 1. ZŽP „neformalno životno partnerstvo je zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola, koje nisu sklopile životno partnerstvo pred nadležnim tijelom, ako zajednica traje najmanje tri godine i od početka je udovoljavala pretpostavkama propisanim za valjanost životnog partnerstva“.

29 „Neformalno životno partnerstvo u području nasljeđivanja, poreznog sustava, mirovinskog osiguranja, sustava socijalne skrbi, obveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite, prava i obveza iz radnih odnosa, pristupa javnim i tržišnim uslugama te javnopravnog položaja stvara iste učinke, koji su posebnim propisima kojima se uređuju ta područja, priznati izvanbračnoj zajednici“ (čl. 4. st. 2. ZŽP).

roditeljima u slučaju gubitka začetog, a nerođenog djeteta. U sudskoj se praksi pokazalo spornim je li za mrtvorodeno dijete roditelji ostvaruju pravo na naknadu za gubitak djeteta ili za gubitak ploda.³⁰ I ova je odredba predstavljala samo ozakonjenje stajališta sudske prakse koja je do tada priznavala roditeljima pravo na naknadu neimovinske štete za taj slučaj prvo s naslova "smanjenja životne aktivnosti" a nakon toga i analognom primjenom čl. 201. ZOO/78.

1.4 Kriteriji odmjeravanja visine pravične novčane naknade posrednim oštećenicima

ZOO/05 ne propisuje posebne kriterije za odmjeravanje visine naknade iz čl. 1101. ZOO/05, ali pri donošenju odluke o priznavanju prava na naknadu i odlučivanju o njezinoj visini sud treba voditi računa o općim pravilima prema kojima se pravična novčana naknada dosuđuje i utvrđuje primjerena visina dosuđenih iznosa.

Prema čl. 1100. ZOO/05, sud će dosuditi pravičnu novčanu naknadu ako to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju (čl. 1100. st. 1. ZOO/05), a pri odlučivanju o njezinoj visini voditi će računa o jačini i trajanju povredom izazvanih boli, cilju kojem služi ta naknada, ali i tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom (čl. 1100. st. 2. ZOO/05). Ovdje treba naglasiti da bi upravo čl. 1100. ZOO/05 trebao omogućiti da naknada u svakom pojedinom slučaju ostvari svrhu koju joj je zakonodavac namijenio, odnosno spriječiti da naknadu dobije oštećenik koji samo formalno na nju ima pravo, ali i da naknadu ne dobije istinski oštećena osoba iz nekog posve formalnog razloga.

Iznosi iz Orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda Republike Hrvatske iz 2002. godine³¹ prema pravnom shvaćanju koje je isti sud zauzeo 2020. godine, povišeni su za 50% i to s primjenom na obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006.³² Orijentacijski iznosi iz 2002. (koji su sada povišeni za 50%) bili su: za slučaj smrti bračnog i izvanbračnog druga i djeteta 220.000,00 kuna, za slučaj gubitka ploda 75.000,00 kuna, za slučaj smrti roditelja 150.000,00 kuna, odnosno 220.000,00 kuna za smrt roditelja kod kojeg se dijete nalazi na odgoju i skrbi, te za slučaj smrti brata ili sestre 75.000,00 kuna. Za slučaj naročito teškog invaliditeta bračnog, izvanbračnog druga, djeteta i roditelja (djetetu koje se nalazi na odgoju i skrbi tog roditelja) to je iznos od 220.000,00 kn, a za takav invaliditet roditelja kod kojeg

30 Vidi *infra*: VSRH, Rev 3009/2016-3, od 30. lipnja 2020. i VSRH, Rev 655/2017-2, od 30. ožujka 2021.

31 Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, Broj: Su-1331-VI/02 i 1372-11/02 Zagreb, 29. studenoga 2002., razmatrani su i prihvaćeni na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanoj dana 29. studenog 2002.

32 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Su-IV-47/2020-5, IZVOD IZ ZAPISNIKA s druge sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske (2/20) održane 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020. Pravno shvaćanje zauzeto na sjednici:

"Mijenjaju se Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete VSRH od 29. studenog 2002., br. Su-1331-VI/02 i 1372-11/02, u primjeni Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99. i 88/01.), na način da se tada prihvaćeni iznosi naznačeni u novčanim jedinicama (kune) povećavaju za 50%.

Navedeni kriteriji i tako povećani iznosi (za 50%) u primjeni Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 35/05., 41/08., 125/11., 78/15. i 29/18. - dalje: ZOO/05) kada sudovi odlučuju o visini pravične novčane naknade neimovinske štete u slučaju povrede prava osobnosti, primjenjivat će se i na obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006. i stupanja na snagu ZOO/05."

se dijete ne nalazi na odgoju i skrbi, iznos od 150.000,00 kn.

Za oštećenike kojima ZOO/78 nije izričito priznavao pravo na naknadu (bake, djedovi i unučad) i dalje nema predviđenih orijentacijskih iznosa. Također, nema ni iznosa predviđenih za slučaj naročito teškog invaliditeta brata ili sestre (budući da je i u tom pogledu ZOO/05 donio promjene, jer je ZOO/78 priznavao samo naknada za slučaj smrti brata ili sestre). To se, međutim, i nije do sada pokazalo u sudskoj praksi previše spornim, jer su iznosi koji se dosuđuju usporedivi s navedenima.

Navedeno pravno shvaćanje iz 2020. omogućava svim tužiteljima, pa tako i posrednim oštećenicima da i nakon zaključenja prethodnog postupka³³ povise utužene iznose pravične novčane naknade, na temelju čl. 190. st. 2. ZPP-a.³⁴

2. AKTUALNA PITANJA U SUDSKOJ PRAKSI

2.1 Članovi uže obitelji kao posredni oštećenici (čl. 1101. st. 1. ZOO/05)

Budući da članovi uže obitelji, pod kojima ZOO/05 podrazumijeva samo bračnog druga, djecu i roditelje, imaju pravo na pravičnu novčanu naknadu za slučaj smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe bez ispunjenja dodatnih pretpostavki, za očekivati je da se u pogledu statusa tih osoba, odnosno njihove kvalifikacije kao posrednih oštećenika u praksi ne javlja mnogo spornih pitanja. Posebno se naglašava samostalnost, odnosno odvojenost zahtjeva za pravičnu novčanu naknadu neposrednih i posrednih oštećenika. Članovi uže obitelji, budući da su to nasljednici prvog i drugog zakonskog nasljednog reda, u slučaju smrti neposrednog oštećenika ponekad dolaze u poziciju da povodom jednog štetnog događaja ostvaruju pravo na naknadu s osnova zahtjeva samog, umrlog člana obitelji i svojeg zahtjeva. Tako je, npr. istaknuto u slučaju u kojem je neposredna oštećenica podnijela tužbu zbog naknade štete zbog povrede prava osobnosti, a nakon toga umrla od posljedica tih povreda, da suprug kao njen nasljednik stupa u njenu pravnu poziciju, neovisno o vlastitom pravu na naknadu zbog njezine smrti.³⁵ Kada smrt bliske osobe nastupi kao konačna posljedica štetnog događaja, članovi uže obitelji ne mogu kumulirati svoje zahtjeve po osnovu osobitog teškog invaliditeta te osobe i njene smrti, jer je konačna posljedica bila smrt.³⁶

33 Tužitelj može preinačiti tužbu do zaključenja prethodnog postupka, a iznimno i do zaključenja glavne rasprave ako je bez svoje krivnje nije mogao preinačiti do zaključenja prethodnog postupka (čl. 190. st. 1. i 2. Zakona o parničnom postupku ("Narodne novine" br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11. - službeni pročišćeni tekst, 25/13., 89/14., 70/19., dalje: ZPP).

34 „Ako tužitelj preinačuje tužbu tako da, zbog okolnosti koje su nastale nakon podnošenja tužbe, zahtijeva iz iste činjenične osnove drugi predmet ili novčanu svotu, tuženik se takvoj preinaci ne može protiviti.“ čl. 191. st. 2. ZPP.

35 „.... u situaciji kada oštećenica koja je direktno stradala u prometnoj nezgodi podnese zahtjev za naknadu štete zbog povrede prava osobnosti, te izvjesno vrijeme nakon podnošenja zahtjeva premine od posljedica zadobivenih u prometnoj nezgodi, u takvoj situaciji njezin nasljednik, u ovoj situaciji 1. tužitelj, u odnosu na podneseni zahtjev za naknadu štete stupa u njezinu pravnu poziciju. Tada on nezavisno od prava na naknadu vezano za smrt supruge, ima pravo i na naknadu koju bi njegova supruga zbog povrede prava osobnosti imala da nije podlegla ozljedama, koje su u uzročnoj vezi sa štetnim događajem, pa vrijeme od ozljeđivanja do smrti može utjecati jedino na visinu pravične novčane naknade, ali ne i na samo pravo na naknadu.“ VSRH, Rev 1254/2014-3, od 9. ožujka 2021.

36 „U presudi ovog suda broj Rev-622/05, baš kao i u ovoj presudi (kojom je odlučivano o reviziji I. tužitelja) zauzeto je shvaćanje da u okolnostima konkretnih slučajeva, kada je smrt bliske osobe nastupila kao konačna posljedica štetnog događaja i kada su s te osnove članovi uže obitelji već ostvarili pravičnu novčanu naknadu, onda ne postoji osnova

U pogledu statusa bračnog druga, svakako je osnovno pitanje je li pretpostavka za stjecanje prava na naknadu postojanje braka ili je potrebno da postoji i bračna zajednica. Očekivano, u slučaju da bračna zajednica više nije postojala, u sudskoj je praksi odlučivano da iako brak formalno još postoji, u slučaju smrti jednog od bračnih drugova drugi nema pravo na naknadu. „Kako je u konkretnom slučaju utvrđeno da je sada pok. M. K. D. napustila bračnu zajednicu od ljeta 2009., da je ista pokrenula postupak pred Centrom radi razvoda braka, da je ista od srpnja 2009. odselila Ž. S. s kojim je nastavila zajedno živjeti, to je pravilan zaključak nižestupanjskih sudova da prvotuzitelju ne pripada pravo na naknadu neimovinske štete zbog smrti M. K. D.“³⁷

„Pošavši od utvrđenja da je tužiteljica 7. srpnja 2008. napustila bračnu zajednicu, supruga i četvero djece, koji su ostali suprugu na skrb, da je suprug tužiteljice poginuo u prometnoj nezgodi ..., dan prije nego što je njegov punomoćnik podnio tužbu za razvod braka, sudovi nižeg stupnja, zaključuju da je tužiteljica napustila obiteljsku zajednicu te da joj ne pripada naknada neimovinske štete jer više ne ulazi u krug osoba iz uže obitelji.“³⁸ U ovom je slučaju, međutim, Vrhovni sud, iako je odbijanje tužbenog zahtjeva tužiteljice ocijenio pravilnom primjenom materijalnog prava, naglasio da je tužiteljica i dalje, iako je napustila bračnu zajednicu ulazila u krug uže obitelji supruga jer je u trenutku smrti bila njegov bračni drug. Neosnovanost njenog zahtjeva objasnio je neispunjavanjem općih pretpostavki za dosudu pravične novčane naknade iz čl. 1100. st. 1. ZOO/05, odnosno utvrdio da je njeno napuštanje supruga i djece šest mjeseci prije smrti supruga takva okolnost slučaja koja ne opravdava dosudu te naknade.³⁹

Supruga koja je s osnove pogoršanja zdravstvenog stanja supruga tražila naknadu zbog teškog invaliditeta supruga odbijena je jer je invaliditet suprugu bio utvrđen i prije nego što su se upoznali, a nije dokazala da pogoršanje i dodatnih 15% smanjenja njegove životne aktivnosti kod nje izaziva takve duševne boli koje bi pravdale dosudu pravične novčane naknade.⁴⁰ U istom je slučaju, međutim,

po kojoj bi im se dosudila i pravična novčana naknada u vezi osobito teškog invaliditeta te osobe. S obzirom na to da je identično pravno shvaćanje (o nemogućnosti kumuliranja ta dva zahtjeva u situaciji kada je konačna posljedica štetnog događaja bila smrt, a ne osobito teški invaliditet) zauzeo drugostupanjski sud u ovom predmetu, u reviziji II. tužitelja postavljeno pitanje nije važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni.“ VSRH, Rev 1371/2015-9, od 18. prosinca 2019.

37 VSRH, Rev 1911/2016-3, od 14. srpnja 2020.

38 VSRH, Rev 1914/12-2, od 25. siječnja 2017.

39 „Sudovi nižeg stupnja pravilno su primijenili materijalno pravo u ovoj pravnoj stvari kada su odbili užiteljčin zahtjev ali ne u svemu na temelju toga da tužiteljica nije pripadala krugu uže obitelji pokojnoga oštećenika u trenutku njegove smrti. (...) Dakle, obzirom na utvrđeno činjenično stanje, suprotno shvaćanju sudova nižeg stupnja, tužiteljica je ulazila u krug uže obitelji supruga, jer je u trenutku smrti bila bračni drug oštećenog, bez obzira što je napustila bračnu zajednicu. Međutim, tužiteljčin zahtjev nije osnovan iz drugih razloga. Odredba iz čl. 1101. ZOO predviđa posebnu osnovu koja opravdava dosudu naknade neimovinske štete u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe. Ta odredba, posebno izdvojena unutar odjeljka Popravljanje neimovinske štete, kojom se štiti pravo na poštivanje obiteljskog života, u svojoj biti proizlazi iz prava osobnosti iz čl. 19. st. 1. ZOO. Zbog toga, pravičnu novčanu naknadu, zbog povrede tog prava, treba dosuditi samo ako su ispunjene pretpostavke iz čl. 1100. ZOO. Naime, ova odredba u okviru popravljanja neimovinske štete propisuje opće pretpostavke za dosudu pravične novčane naknade. Prema odredbi čl. 1100. st. 1. ZOO, u slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kada nje nema. Okolnost, što je tužiteljica šest mjeseci prije smrti napustila svog supruga i svoje četvero djece, a suprug je zbog toga namjeravao podnijeti tužbu za razvod braka, predstavlja takvu okolnost konkretnog slučaja koja ne opravdava dosudu pravične novčane naknade, pa je to razlog zbog kojeg je pravilnom primjenom materijalnog prava valjalo odbiti tužiteljčin zahtjev za naknadu štete, a ne razlog koji su naveli sudovi nižeg stupnja.“ VSRH, Rev 1914/12-2, od 25. siječnja 2017.

40 „Suprotno navodima revidentice, pravilan je zaključak drugostupanjskog suda da činjenica pogoršanja zdravstvenog stanja njezinog supruga sama po sebi nije dostatna da bi tužiteljica na temelju odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO/05 ostvarila pravo na naknadu štete zbog teškog invaliditeta bliske osobe. Naime, tužiteljica nema pravo na naknadu štete s osnove teškog invaliditeta supruga kojem je navedeni invaliditet utvrđen prije nego što ga je tužiteljica uopće upoznala jer je pristala na život sa osobom koja ima smanjenje životne aktivnosti od 70% i bila je svjesna svih posljedica

pravo na naknadu priznato djeci koja u vrijeme štetnog događaja nisu ni bila rođena.⁴¹

I recentna sudska praksa bavi se pitanjem na koja je starija praksa već odgovorila, a to je priznavanje statusa roditelja osobama koje nisu biološki roditelji ali s djetetom su imali odnos koji se s roditeljskim može izjednačiti. Djetetu pripada pravo na naknadu u slučaju smrti očuha, ako je njihov odnos bilo moguće poistovjetiti s odnosom djeteta – otac: „Imajući u vidu činjenična utvrđenja sudova, a napose činjenicu da su trećetužitelj, kao pastorak i sada pokojni očuh, zajedno živjeli u obiteljskoj zajednici i bili emocionalno vezani dugi niz godina, da je njihov odnos bio odnos roditelja i djeteta, odnosno oca i sina prema pravnom shvaćanju ovoga suda nižestupanjski sudovi su pravilno primijenili materijalno pravo kada su na temelju odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO trećetužitelju dosudili pravičnu novčanu naknadu po osnovi neimovinske štete zbog smrti očuha kao člana uže obitelji. To tim više što je tijekom postupka, koji je prethodio revizijskom postupku, utvrđeno da tužitelj nije živio s biološkim ocem od svoje sedme godine, a da je očuha, s kojim je zajedno živio od 1994. godine do 2012., kada je smrtno stradao u predmetnom štetnom događaju, volio poput sina te da puno trećetužiteljevih prijatelja nije niti znalo da mu je sada pokojni R. B. bio očuh.“⁴² Tako i: „Bez obzira što očuh svoj odnos s tužiteljem nije formalno legalizirao primjenom instituta posvojenja, tužitelj ima pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete zbog smrti očuha, ako je njihov odnos imao sva obilježja odnosa koji postoji između oca i sina.“⁴³

Prema shvaćanju Vrhovnog suda, djeca kao posredni oštećenici imaju pravo na naknadu zbog osobito teškog invaliditeta roditelja čak i kada u vrijeme nastanka štetnog događaja još nisu bila rođena: „(...) Ujedno valja reći da je drugostupanjski sud pravilno primijenivši odredbu čl. 1101. st. 1. ZOO/05 odlučio o zahtjevu drugo i trećetužiteljice i dosudio im pravičnu novčanu naknadu s osnove povrede prava osobnosti koju tužiteljice trpe zbog teškog invaliditeta njihovog oca. Naime, iako drugo i trećetužiteljica nisu bile rođene u trenutku nastupa štetnog događaja koji je doveo do teškog invaliditeta njihova oca, ne može se zanemariti činjenica da upravo zbog toga tužiteljice trpe duševne boli jer im njihov otac ne može pružiti uobičajenu roditeljsku skrb, koju bi mogao da nije stradao u štetnom događaju.“⁴⁴

U sudskoj se praksi javilo pitanje pripada li u slučaju da je dijete, zbog liječničke pogreške rođeno mrtvo roditeljima pravo na naknadu zbog gubitka djeteta (čl. 1101. st. 1. ZOO/05) ili ploda (čl. 1101. st. 3. ZOO/05). „Pravilno je drugostupanjski sud primijenio materijalno pravo i kada je odlučio o visini naknade za neimovinsku štetu koju tužitelji trpe u vidu duševnih boli zbog smrti djeteta, pravilno primijenivši odredbe čl. 1101. st. 1. i 3. ZOO-a i vodeći računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojemu služi ta naknada - te da se njome

njene odluke. Da bi tužiteljica ostvarila pravo na naknadu štete s osnove pogoršanja zdravstvenog stanja od daljnjih 15% mora dokazati da navedeno pogoršanje predstavlja teški invaliditet koji kod nje izaziva takve duševne boli koje opravdavaju zahtjev za dosuđenje pravične novčane naknade u smislu gore citirane odredbe. S obzirom da prvotužiteljica navedeno nije dokazala, nisu ostvarene pretpostavke za dosudu naknade štete u smislu čl. 1101. st. 1. ZOO/05.“ VSRH, Rev 113/2016-2, od 09. lipnja 2021.

41 Vidi *infra*.

42 VSRH, Rev 2522/13-2, od 29. ožujka 2017.

43 ŽS u Varaždinu, Gž-6052/14-2, od 20. listopada 2016.

44 VSRH, Rev 113/2016-2, od 09. lipnja 2021.

ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom. Obzirom da ne postoje egzaktna ili precizna mjerila za utvrđenje te naknade - pošto se ista utvrđuje ovisno o svim individualiziranim okolnostima svakog konkretnog slučaja, visina utvrđene naknade se mora kretati samo u okviru tih osnovnih (i općih) smjernica i njene prirode: ona mora predstavljati pravičnu satisfakciju za oštećenike - a određena po drugostupanjskom sudu (na 220.000,00 kn), u okolnostima ovoga slučaja, imajući na umu da je cijela trudnoća I. tužiteljice protekla uredno, pa je i porod započeo normalno - ali je dijete rođeno mrtvo, je i prema shvaćanju revizijskog suda takva (primjerena i pravična). Ovaj se slučaj, po svojoj specifičnosti, ne može uspoređivati, kako to revidenti sugeriraju prihvatiti, sa slučajevima koje sugeriraju usporediti - jer je riječ o gubitku djeteta pri samom porodu, kada su tužitelji objektivno imali razloga očekivati skoro (samo za nekoliko sati) rođenje zdravog djeteta - koje u izuzetno osjetljivim i traumatičnim prilikama nisu dočekali.⁴⁵ Ali, u takvim slučajevima pravo na naknadu imaju samo roditelji, ne i drugi članovi obitelji: „...neovisno o tome koji se izraz koristi u medicinskoj terminologiji, a vezano za predmetni štetni događaj (fetus, plod itd.) promatrajući predmet ovog spora kroz terminologiju prisutnu u hrvatskom pravnom izričaju, potpuno je jasno da se u ovom slučaju radilo o rođenju mrtvog djeteta, do čije smrti je došlo jer liječnici nisu izvršili porod hitnim carskim rezom (...), iako se u konkretnom slučaju radi o rođenju djeteta, neosnovano revidenti u reviziji smatraju da bi po čl. 1101. st. 2. ZOO imali pravo na naknadu neimovinske štete zbog smrti bliske osobe.“⁴⁶

U jednom je slučaju prvostupanjski sud odbio tužbeni zahtjev roditelja radi smrti njihovog djeteta, iz razloga što je dijete bilo smješteno u udomiteljsku obitelj. „Pogrešna primjena materijalnog prava i pogrešan zaključak prvostupanjskog suda sastoji se u tome što se prilikom dosude pravične naknade roditeljima radi smrti djeteta uopće ne utvrđuje činjenica koja je bitna za primjenu st. 2. čl. 1101., a to je postojanje trajnije zajednice života, što znači povezanost u obiteljskom, emocionalnom i nekom drugom smislu. Sagledavajući smisao čl. 1101. st. 1. ZOO-a osnovna odrednica za dosudu naknade štete bračnom drugu, djeci i roditeljima u slučaju smrti je upravo ta činjenica najbližeg srodstva, konkretno roditeljstvo. Prvostupanjski sud je zbog toga izveo pogrešan zaključak da zbog činjenice što su postojali određeni problemi u obitelji G. zbog čega je pok. M. bila smještena po prijedlogu samih tužitelja u udomiteljsku obitelj radi njezinog prosperiteta i školovanja i što nije bila prije smrti unatrag godinu dana u faktičnoj obiteljskoj zajednici sa roditeljima tužiteljima, tužitelje ne pripada naknada koju su zatražili tužbenim zahtjevom, preciznije 220.000,00 kn po svakom tužitelju. Ne radi se niti o situaciji kada je dijete oduzeto roditeljima zbog neke protupravnosti počinjene na štetu djeteta kada je izmještanje djeteta iz takove obitelji nužno. Osim toga, nedvojbena je činjenica, što je naveo prvostupanjski sud, da tužiteljima nije bilo oduzeto roditeljsko pravo.“⁴⁷

Iako se pravo roditelja na naknadu temelji na samoj činjenici najbližeg srodstva i postojanje trajnije zajednice života nije posebna pretpostavka za njegovo stjecanje, to ne znači da roditelji trebaju u svakom slučaju ostvariti pravo na

45 VSRH, Rev 3009/2016-3, od 30. lipnja 2020.

46 VSRH, Rev 655/2017-2, od 30. ožujka 2021.

47 ŽS u Varaždinu, Gž-598/2019-2, od 04. lipnja 2019.

orijentacijski iznos naknade, bez obzira na okolnosti konkretnog slučaja. Tako su, primjerice, u jednom slučaju nižestupanjski sudovi dosudili pravičnu novčanu naknadu zbog smrti sina u iznosu od 220.000,00 kn i ocu koji sa sinom nije bio emocionalno vezan, u životu ga je vidio samo nekoliko puta, nije se brinuo o njegovu odgoju, za njegovo je uzdržavanje doprinio samo po odlukama sudova, a koju je Vrhovni sud, imajući u vidu navedene okolnosti, umanjio na 50.000,00 kn.⁴⁸

U jednom je slučaju naknadu zbog teškog stupnja invaliditeta djeteta prvostupanjski sud bio priznao i majci i maćehi djeteta, a drugostupanjski odbio zahtjev maćehe jer ne ulazi u krug posrednih oštećenika iz čl. 1101. st. 2. ZOO/05. U postupku je bilo utvrđeno da je majka, iako ne živi s djetetom jako za njega vezana, a i između maćehe i djeteta postoji također jaka povezanost, ona ima i status roditelja njegovatelja. „...II-tužiteljica se poziva na odluke ovog suda (...) prigovarajući da je sud u pobijanoj odluci izgubio iz vida standarde sudske prakse u svezi odredbe čl. 201. ZOO (...) navodeći da nema nikakve razlike u sadržaju zakonskih odredbi čl. 201. ZOO/91 i odredbe čl. 1101. st. 2. ZOO /05 jer između maćehe i pastorka postoji odnos koji se u svemu može poistovjetiti odnosu roditelja i djece pa slijedom toga to pravo pripada i maćehi. Revizijski sud je ocijenio prigovor II-tužiteljice osnovanim i postavljeno pitanje važnim za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njenoj primjeni jer postoji niz odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske (npr. Rev 551/12) u kojima je pastorku odnosno maćehi ili očuhu priznato pravo na pravičnu novčanu naknadu kad je postojala trajna zajednica i emocionalna povezanost kao da je riječ o odnosu roditelja i djece.”⁴⁹

Naročito težak invaliditet bliske osobe općenito, a posebno djeteta, ne može se određivati isključivo prema stupnju smanjenja životnih aktivnosti: „u konkretnom slučaju radi o naročito teškom invaliditetu koji u svojoj ukupnosti opravdava dosuđenje pravične novčane naknade II. tužiteljici i III. tužitelju u iznosu od 150.000,00 kn za svakog (...) I prema ocjeni ovog suda neosnovano tuženik ponavlja razlog pogrešne primjene materijalnog prava u odnosu na visinu pretrpljene neimovinske štete zbog povrede prava na tjelesno i duševno zdravlje u iznosu od 700,000,00 kn. Ovo iz razloga što je pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade, imao u vidu sve kriterije predviđene odredbom čl. 1100. st. 2. ZOO, a posebno prirodu tjelesnih ozljeda koje je I. tužitelj u štetnom događaju zadobio, trajanje i intenzitet povredama izazvanih fizičkih boli i straha, duševnih boli zbog smanjenja životnih aktivnosti od 60% i naruženja jačeg stupnja koje je vrlo uočljivo drugim osobama, velike neugodnosti koje je I. tužitelj imao tijekom dugotrajnog liječenja, a posebno činjenicu da je u vrijeme štetnog događaja I. tužitelj imao samo 5 godina i da će teške posljedice ozljeđivanja trpjeti cijeli život.”⁵⁰

„Naime, prilikom ocjenjivanja postoji li naročito teški invaliditet kao osnova za dosuđenje pravične novčane naknade treba utvrđivati ne samo postotak invaliditeta već i pojavne oblike invaliditeta (vanjske, trajne i stalne manifestacije)

48 VSRH, Rev 70/09-2, od 2. lipnja 2010.

49 VSRH, Rev Rev 223/2016-2, od 15. rujna 2020.

50 VSRH, Rev 2661/2016-2, od 2. lipnja 2020. Tako i: VSRH, Rev 2120/2019-5, od 18. svibnja 2021.

kroz koje se taj invaliditet očituje, jer svi ti elementi u svojoj ukupnosti predstavljaju temelj za procjenu pripada li ... tužiteljima kao posrednim oštećenima temeljem odredbe čl. 1101. st. 1. i 2. ZOO-a pravo na novčanu naknadu neimovinske štete koju trpe zbog naročito teškog invaliditeta bliske osobe.“⁵¹

2.2 Posredni oštećenici iz čl. 1101. st. 2. ZOO/05 (braća, sestre, djedovi, bake, unuci i izvanbračni drug)

Za posredne oštećenike iz čl. 1101. st. 2. ZOO/05, kao dodatna pretpostavka za stjecanje prava na naknadu propisano je postojanje trajnije zajednice života s neposrednim oštećenikom, pa se, očekivano, u većini postupaka spornim pokazuje upravo ispunjenje te pretpostavke. Iako se o postojanju takve zajednice može odlučivati samo s obzirom na sve okolnosti konkretnog slučaja, iz bogate se sudske prakse mogu izdvojiti neke opće odrednice i elementi takvih zajednica, kao što su izrazita bliskost, odnosno emotivna povezanost i međusobna upućenost članova u smislu ekonomske i egzistencijalne pomoći, snažan osjećaj pripadnosti toj zajednici i slično. Načini na koje pojedina obitelj funkcionira i izražava navedeno, različiti su, ali sudac mora prepoznati i ocijeniti jesu li i u kojoj mjeri bile ostvarene takve karakteristike zajednice koje bi upućivale na to da je priznavanje prava na pravičnu novčanu naknadu pojedinom posrednom oštećeniku opravdano. Ono što je još u starijoj sudskoj praksi jasno isticano je da trajnija zajednica života ne podrazumijeva zajednički život.⁵² Vrijedi, međutim i obrnuto, život na istoj adresi ne znači nužno i postojanje trajnije zajednice života: „Postojanje takve zajednice ne može se utvrditi jedino uvidom u podatke o prebivalištu, kako to pogrešno smatra prvostupanjski sud. Činjenica boravišta na istoj adresi ne mora nužno značiti i postojanje trajnije zajednice života, koja predstavlja zajednicu u kojoj postoji trajnija egzistencijalna i emocionalna povezanost.“⁵³ Za kvalifikaciju konkretnog odnosa kao trajne zajednice života nije potrebno dokazivanje da bi ona trajala i u budućnosti.⁵⁴

O postojanju trajnije zajednice života braće i sestara, kada je neposredni oštećenik mrtvorodeno dijete, Vrhovni sud je odlučio: „...Revidenti u reviziji navode da (...) je postojala trajnija zajednica života između njih kao braće i mrtvorodeno djeteta odnosno da su III. i IV. tužitelji živjeli u zajedničkom domaćinstvu sa I. i II. tužiteljima (roditelji), te da su se oni kao brat i sestra radovali rođenju brata Jure.(...) Međutim, iako se u konkretnom slučaju radi o rođenju djeteta, neosnovano revidenti u reviziji smatraju da bi po čl. 1101. st. 2. ZOO imali pravo na naknadu neimovinske štete zbog smrti bliske osobe. Naime, prema čl. 1101. st. 2. ZOO nisu bile ispunjene pretpostavke, jer III. i IV. tužitelj to dijete (brata) nisu nikad upoznali odnosno u konkretnom slučaju nije se razvila snažna

51 ŽS u Rijeci, Gž-2380/2016-4, od 19. prosinca 2018.

52 Vidi supra 1.2.

53 Visoki trgovački sud RH, Pž 6270/2019-2 od 10. ožujka 2020.

54 „...činjenično je utvrđena dostatna emocionalna, ekonomska i egzistencijalna povezanost drugototužitelja M. B. i prvototužiteljice K. J. sa bratom, odnosno unukom, u vrijeme i prije štetnog događaja u smislu ekonomskog pomaganja i upućenosti jedne na druge. Nadalje, tim se pitanjem propituje i je li za postojanje trajnije zajednice života u smislu odredbe čl. 1101. st. 2. Zakona o obveznim odnosima (...) potrebno da se dokaže da bi ta zajednica trajala i u budućnosti (dakle u hipotetskoj situaciji kada bi oštećena osoba preživjela štetni događaj), ali, niti u jednoj od odluka na koje se kao na razlog važnosti tuženik u tom pitanju poziva nije izraženo pravno shvaćanje o nužnosti takvog utvrđenja za kvalifikaciju konkretnog odnosa trajnijom zajednicom života u smislu odredbe čl. 1101. st. 2. ZOO-a.“ VSRH, Rev, Revd 3178/2020-2 od 12. siječnja 2021.

emocionalna povezanost između njih kao između braće i sestara, a koja proizlazi iz njihovog zajedničkog odrastanja i odgoja, te razmjene uzajamne ljubavi i brige i pažnje jedno prema drugome.“⁵⁵

Kod odvojenog života i tek povremenih susreta braće i sestara ne može se govoriti o postojanju trajne zajednice života: „u bitnome utvrđuju da između poginulog i njegove sestre nije postojala trajna zajednica života jer da je ova živjela i radila u Italiji i da je tek povremeno dolazila kod brata iz čega da se ne može zaključiti o trajnoj zajednici života.“⁵⁶

Povezanost braće i sestara trebala bi, prema shvaćanju Vrhovnog suda, biti intenzivnija odnosno odstupati od one uobičajene, normalne povezanosti, tj. priznavanje prava na pravičnu naknadu trebalo bi biti izuzetak: „...trebalo bi se raditi o faktičnoj trajnijoj zajednici života, koju bi eventualno mogla zamijeniti čvrsta emocionalna veza, ali onda ona mora biti takvog intenziteta da to može opravdati i koja po svojim obilježjima odstupa od posve uvriježene (u normalnim situacijama samo po sebi razumljive) povezanosti brata i sestre koji ne žive u zajednici. To u svakom slučaju, zaključuje sud drugog stupnja, treba biti izuzetak koji se vrlo restriktivno smije primijeniti i to onda kada izvanprosječnim intenzitetom može opravdati proširenu primjenu vrlo jasno ograničavajuće zakonske odredbe, što u konkretnom slučaju tužitelj nije dokazao, pa je njegov zahtjev u tom dijelu neosnovan. Pravno shvaćanje suda drugog stupnja prihvaća i ovaj sud. (...) ovisi o konkretnim okolnostima međusobnog odnosa između braće i sestara i kvalitativno i sadržajno. (...) može postojati i u slučaju kada braća (brat/sestra) ne stanuju u istoj kući ili u istom stanu, ali su u svakodnevnom životu upućeni jedni na druge. (...) ostvaruje se i ako između brata s jedne strane i sestre s druge postoji čvrsta emocionalna povezanost ili bliskost te međusobna upućenost, s snažnim osjećajima pripadnosti zajednici srodnika - ali i snažnim osjećajem potrebe da se viđaju, prate u svakodnevicu, uzajamno pomažu i vode brigu u svim životnim situacijama koje zahtijevaju pomoć (kod bolesti, odgoja, uzdržavanja, vođenja domaćinstva, čuvanja i održavanja imovine ...). Prema shvaćanju ovoga suda, činjenica da je tužitelj sa sada pok. A. K., za vrijeme godišnjih odmora, u više navrata zajednički ljetovao na moru, da je za vrijeme školskih raspusta kod pok. A. K. znao dovesti djecu, ne daje takvom načinu održavanja odnosa, karakter trajnije zajednice života koja bi opravdala dosudu naknade štete, kako to traži tužitelj. Pri tomu se ne sumnja u postojanje duševnih boli kod tužitelja zbog gubitka sestre, no karakter takve povezanosti tužitelja i pokojne sestre ne opravdava dosudu zatražene naknade štete.“⁵⁷

„Stoga u situaciji kada je utvrđeno da su drugo do peto tužiteljice stalno kontaktirale s bratom, zajedno obrađivale zemlju, brinule se o bratu kupovinom odjeće, međusobno se posjećivali i brinuli jedni o drugima, pa je postojala trajnija zajednica života, kako je to utvrdio prvostupanjski sud. Shvaćanje drugostupanjskog suda da u konkretnom slučaju nije postojala trajnija zajednica života je arbitrarna i nije utemeljena na provedenim dokazima, odnosno

55 VSRH, Rev 655/2017-2, od 30. ožujka 2021.

56 VSRH, Rev 2012/2016-2 od 12. svibnja 2021.

57 VSRH, Rev 2679/2017-2, od 19. svibnja 2021.

činjeničnim utvrđenjima prvostupanjskog suda. ⁵⁸

„Sama činjenica što je četvrtotužiteljica sklopila brak 2000. i što se odselila 2002. iz kuće u kojoj je živio pok. M. ne oduzima toj zajednici zahtijevani pravni standard. (...) Naime, trajnija zajednica života braće i sestara ne svodi se isključivo na zajedničko stanovanje i ona može postojati i u slučaju kada braća (brat/sestra) ne stanuju u istoj kući ili u istom stanu, ali su u svakodnevnom životu upućeni jedni na druge (...) Uzimajući u obzir da je između pok. M. i četvrtotužiteljice i nakon njezinog sklapanja braka ostala čvrsta emocionalna povezanost, da je između njih bila razlika u životnoj dobi od jedne godine, da su ostavljali dojam "kao da su blizanci", da su se nastavili međusobno družiti i posjećivati i nakon njezinog osamostaljenja, da su imali zajedničke prijatelje, da je pok. M. i finansijski pomagao četvrtotužiteljici (2011. kada je ostala bez posla) i da je bio izrazito povezan s njezinim sinom (nećakom) kojeg je vodio sa sobom, kupovao mu poklone (kupio mu je prvi bicikl, naučio ga upravljati biciklom), ali i činjenicu da je četvrtotužiteljica odselila u kuću koja se nadovezuje na kuću u kojoj je živio pok. M. i da obje kuće imaju zajedničko dvorište što dodatno upućuje na objektivnu mogućnost svakodnevnog susretanja, to je zajednica života četvrtotužiteljice i pok. M. po ocjeni ovoga suda nedvojbeno imala zahtijevani karakter trajnije zajednice između brata i sestre.“⁵⁹

Činjenica da je član obitelji zbog studiranja izbivao iz zajedničkog domaćinstva ne oduzima mu svojstvo posrednog oštećenika. "U takvoj situaciji ne može se zaključiti da se ne radi o trajnijoj zajednici života s obzirom da je tužitelj H. A. samo zbog studiranja izbivao iz zajedničkog domaćinstva, ali uzdržavali su ga roditelji s kojima je živio i pok. M. A., te je po dolasku iz Z. boravio u zajedničkom domaćinstvu sa roditeljima i svojim bratom, zbog čega po ocjeni ovoga suda u konkretnoj situaciji postoji trajnija zajednica života pa je osnovan tužbeni zahtjev tužitelja H. A., kao brata pok. M. A., za naknadu neimovinske štete prema odredbi čl. 1101. st. 2. ZOO-a."⁶⁰

U pogledu postojanja trajnijih zajednica života djedova, baka i unuka suđeno je: "Iz priloženih uvjerenja o prebivalištu ... razvidno je da su oni živjeli zajedno sa bakom i djedom, a iz iskaza 2. tužitelja da su djeca bila bliska sa pok. djedom te da ih je on zajedno sa 1. tužiteljicom spremao u školu i vodio brigu o njima obzirom su 2. tužitelj i njegova supruga zaposleni."⁶¹

„Standard trajnije zajednice života nužno ne mora podrazumijevati i fizičko zajedničko življenje, već ovisi o utvrđenoj činjenici zadržane i nastavljene čvrste emotivne povezanosti i međusobne upućenosti (konkretno unuka i bake). Također, pitanje koliko treba trajati zajednica života (...) također zakonom nije određena, što znači da je pitanje ocjene je li određeno vrijeme trajanja zajednice života srodnika (...) ima smatrati trajnijom zajednicom ili ne, prepušteno prosudbi suda u svakom pojedinom slučaju, cijeneći ukupne okolnosti istog.“⁶²

58 VSRH, Rev 1481/2016-2, od 26. kolovoza 2020.

59 ŽS u Varaždinu, Gž 443/2017-2, od 20. veljače 2018.

60 ŽS u Varaždinu, Gž 1019/2016-2, od 5. listopada 2017.

61 ŽS u Varaždinu, Gž 1574/2017-2, od 06. prosinca 2017.

62 „(U tom smislu ovaj sud u odlukama Rev-1050/16-3 od 10. svibnja 2018. i Rev-178/16-2 od 3. srpnja 2019.). Kako u konkretnom slučaju drugostupanjski sud nije u navedenom smislu ocjenjivao postojeću zajednicu života tužitelja i

Sama emocionalna povezanost nije dovoljna za stjecanje prava na naknadu: „...povremeno posjećivanje i boravak unučadi kroz ljetne praznike kod djeda u Š. ne može se smatrati trajnijom zajednicom života unatoč njihovoj emocionalnoj povezanosti, pa stoga ovaj sud ocjenjuje da je odbivši tužbeni zahtjev svih mlđb. tužitelja prvostupanjski sud pravilno primijenio materijalno pravo.“⁶³

I za izvanbračnog druga kao posrednog oštećenika ZOO/05 traži postojanje trajnije zajednice života kao dodatne pretpostavke za stjecanje prava na naknadu. Već je navedeno da je to zapravo posve suvišno. Da bi se određenoj osobi priznalo status izvanbračnog druga, potrebno je da se, između ostalog, ispuni i pretpostavka dužeg trajanja životne zajednice. Da sudska praksa neće ići u smjeru priznavanja prava na naknadu i onim „izvanbračnim drugovima“ koji za to ne ispunjavaju pretpostavke prema obiteljskom pravu, bilo je očekivano. Ali, ova se dodatna pretpostavka ne smije tumačiti u smislu da izvanbračna zajednica za čije su postojanje ispunjene pretpostavke prema obiteljskom pravu, ne udovoljava pretpostavka za stjecanje prava na pravičnu novčanu naknadu jer nije trajala dulje vrijeme (u slučaju rođenja zajedničkog djeteta).

Granica između pravilne primjene prava i one „pretjerano pravilne“, koju se može kvalificirati kao pretjerani formalizam, nekad je zaista teško određiva. Možda to zorno prikazuje upravo slijedeći primjer: „(...) U odnosu pak na M. J. utvrđuju da je ona doduše živjela sa poginulim ali da je bila u braku s drugom osobom koji brak da je prestao smrću bračnog druga 28. lipnja 2003. pa da nije proteklo potrebno vrijeme za trajanje izvanbračne zajednice jer je sada pokojni poginuo 7. svibnja 2006. Slijedom tako utvrđenog činjeničnog stanja nižestupanjski sudovi zaključuju da nije bilo uvjeta za isplatu naknade (...) a niti M. J. jer da nije bio ostvaren uvjet iz čl. 3. ObZ-a, pa u dijelu tih isplata odbijaju regresni zahtjev.“⁶⁴ Članak 3. ObZ na koji se u presudi poziva je iz ranije važećeg Obiteljskog zakona⁶⁵ i njime se za priznavanje učinaka izvanbračne zajednice tražilo da ona traje najmanje tri godine. Iako je M.J. s neposrednim oštećenikom očito živjela duže vremena, ali ta zajednica nije odmah mogla proizvoditi učinak jer je ona sve do smrti supruga bila u braku, da bi ostvarila pravo na naknadu nedostajalo joj je samo nekoliko tjedana. Da je neposredni oštećenik poginuo nekoliko tjedana kasnije, ona bi ostvarila pravo na naknadu. U ovom se slučaju, doduše, radilo o regresnom zahtjevu,⁶⁶ odnosno njoj je naknada isplaćena, ali isplatitelj nije uspio sa svojim regresnim zahtjevom. Ako se pri odlučivanju o pravu na pravičnu novčanu naknadu vodi računa o prirodi neimovinske štete, posebno kada se radi o ovom njenom obliku i o funkciji koju bi ta naknada trebala ostvariti, strogi formalizam bi trebalo zanemariti.

njihove bake, već je svoju odluku o odbijanju tužbenog zahtjeva utemeljio samo na činjenici da baka nije obavljala roditeljsku ulogu svojim unucima, to je materijalno pravo iz čl. 1101. st. 2. ZOO pogrešno primijenjeno.“ VSRH, Rev 1102/2017-2, od 10. lipnja 2020.

63 ŽS u Varaždinu, Gž 383/2020-3, od 16. rujna 2020.

64 VSRH, Rev 2012/2016-2 od 12. svibnja 2021.

65 Obiteljski zakon, NN 116/2003

66 "Predmet spora u ovoj pravnoj stvari jest regresno potraživanje tužitelja spram tuženika koji je upravljao neosiguranim vozilom i zbog čega je tužitelj bio u obvezi naknaditi imovinsku i neimovinsku štetu. Tako je štetu naknadio majci poginulog vozača, njegovoj sestri i izvanbračnoj supruzi u ukupnom iznosu koji potražuje tužbenim zahtjevom". VSRH, Rev 2012/2016-2 od 12. svibnja 2021.

3. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Iako sudska praksa već preko pola stoljeća daje odgovore na pitanja koja se kao sporna jave pri priznavanja prava na popravljavanje štete u slučaju smrti ili teškog invaliditeta bliske osobe, neka se od tih pitanja kontinuirano javljaju (ponavljaju) i možda zaslužuju da se njima bavi i sam zakonodavac. Dobro je na normativnoj razini ne ulaziti u detaljno propisivanje pretpostavki za ostvarenje nekog tako specifičnog prava i ostaviti prostora da svaki slučaj bude riješen u skladu sa svim njegovim okolnostima, ali postoje i razlozi, prvenstveno pravne sigurnosti, kojima se može argumentirati potreba jasnijeg uređenja pretpostavki pod kojima posredni oštećenici stječu prava na temelju čl. 1101. ZOO/05.

Zakonodavac, naravno, ne može konkretno odrediti odnosno definirati sve kvalitativne i kvantitativne karakteristike pojedinih odnosa u obitelji potrebne da bi njeni članovi imali pravo na pravičnu novčanu naknadu u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta nekoga od njih, ali svakako može dati neke smjernice u tom smislu, u skladu s do sada zauzetim stajalištima u sudskoj praksi ali i uzevši u obzir suvremeni razvoj odnosa u obitelji.

Smatramo da je izvanbračnog druga, budući da je u svim pravnim područjima on izjednačen s bračnim potrebno i „normativno izjednačiti“ u ZOO/05, jer je on svakako član uže obitelji. Pri tom mislimo na izvanbračnog druga čija zajednica s umrlom ili teško ozlijeđenom osobom ispunjava pretpostavke propisane obiteljskim zakonodavstvom. Pod jednakim bi to pretpostavkama trebalo vrijediti i za neregistrirane partnere (registrirani su već posebnim propisom izričito izjednačeni s bračnim drugom). U krug „uže obitelji“ uz bračnog druga i s njim izjednačenih osoba (izvanbračnog druga i istospolnog partnera), trebala bi ulaziti i djeca i roditelji, kao i s njima izjednačene osobe (očuh, maćeha, pastorci). Za članove uže obitelji i dalje se ne bi trebalo tražiti ispunjenje dodatnih pretpostavki da bi stekli pravo na naknadu. Njihova se bliskost, pa time i pravo na naknadu, pretpostavlja, ali se, svakako može dokazivati i da stvarne bliskosti nije bilo, odnosno da im ne pripada pravo na naknadu, jer nisu ispunjene opće pretpostavke da im se ona dosudi ili postoje razlozi da ona bude dosuđena, ali u znatno nižim iznosima od onih iz Orijentacijskih kriterija.

Krug posrednih oštećenika koji ostvaruju pravo na naknadu ukoliko su bili u trajnijoj životnoj zajednici s neposrednim oštećenikom, osim što iz njega treba izbaciti izvanbračnog druga, ne bi trebalo širiti. Ovdje bi svakako korisno bilo dati neke odrednice što se podrazumijeva pod takvom zajednicom, neke od elemenata navesti primjerično, te naglasiti da bi oni pravo na naknadu stjecali samo izuzetno, ako dokažu neke od tih karakteristika te zajednice. U ovom se smislu, o kvaliteti zajednice i nekim njenim elementima, sudska praksa do sada već dosta detaljno i slikovito izjasnila, a podizanje tih elemenata na zakonsku razinu trebalo bi pridonijeti jasnijem uređenju te pretpostavke.

Trebalo bi propisati i mogućnost da naknadu izuzetno mogu dobiti i oštećenici koji ne udovoljavaju navedenim kriterijima formalne bliskosti, a zbog jake stvarne bliskosti trpe intenzivne i trajne duševne boli. Sudska praksa bi mogla, ovisno o

svim okolnostima slučaja, ocijeniti imaju li i osobe izvan onih navedenih u st. 1. i 2. čl. 1101. ZOO-a u konkretnom slučaju pravo na naknadu. Koliko bi daleko to proširenje išlo ovisilo bi, naravno, o tumačenju izuzetno bliskog odnosa (u takvom su odnosu, npr. osobe koje žive u zajednici s neposrednim oštećenikom, ali nisu ispunjenje sve pretpostavke da bi ta zajednica proizvodila učinak izvanbračne zajednice ili osobe žive u zajednici a u daljnjem su stupnju srodstva ili u tazbinskom srodstvu itd.).

Summary: *The paper deals with the right to fair monetary compensation in the event of death or particularly severe disability of a close relative as a special form of repairing non-pecuniary damage provided by our legislation. First, a brief overview is given of how interpretations have developed through case law. In court practice it had been awarded even before the adoption of the former Law on Obligations (ZOO /78). Under the ZOO /78, the circle of indirect victims according to Article 201 had not been interpreted exhaustively in case law, but had been expanded, and by the Law on Obligations of 2005 it has been formally expanded in accordance with these tendencies. The current normative regulation is critically analyzed and an overview of issues that are still controversial in recent case law is presented. It is also pointed out that the circle of indirect victims has expanded also through some other regulations, although such cases are still not found in (published) case law. Amendments to Article 1101 ZOO /05 are proposed which would regulate some of the disputed issues in accordance with case law.*

Keywords: *fair monetary compensation, indirect victim, permanent community of life, particularly severe disability, pain and suffering*

Navedeni izvori i korištena literatura

Bukovac Puvača, M., Slakoper, Z., Belanić, L. (2015), Obvezno pravo, Posebni dio II, Izvanugovorni obvezni odnosi, Zagreb, Novi informator

Gorenc, V. (1998), Zakon o obveznim odnosima s komentarom, Zagreb, RRiF Plus

Gorenc, V. (2005), Zakon o obveznim odnosima s komentarom, Zagreb, RRiF Plus

Kaladić, I. (2002), Krug posrednih oštećenika kojima Zakon o obveznim odnosima priznaje novčanu naknadu nematerijalne štete u vezi smrti bliske osobe i potreba njegova proširenja, te kriteriji za odmjeravanje novčane naknade za taj vid nematerijalne štete, Hrvatska pravna revija, Inženjerski biro d.d., 1, 36-45

Kaladić, I. (2003), O dosuđivanju pravične novčane naknade mlađoj djeci za duševne boli u slučaju smrti roditelja, Hrvatska pravna revija, Inženjerski biro d.d., 6, 14-17

Obiteljski zakon, Narodne novine, 103/15, 98/19

Slakoper, Z. (2005), Sudska praksa 1980.-2005. i bibliografija radova uz Zakon o obveznim odnosima, Zagreb, RRiF

Vizner, B. (1978), Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, knjiga II, Zagreb

Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, Narodne novine, 80/08, 27/11

Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21

Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 96/08, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11 - službeni pročišćeni tekst, 25/13, 89/14, 70/19

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine, 92/14, 98/19